

УДК 378.4.015.31:314.151.3-054.73

 Гурська О. В.

СТВОРЕННЯ ГУМАННОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВНЗ, МАКСИМАЛЬНО СПРИЯТЛИВОГО ДО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

А Освітнє середовище ВНЗ значною мірою впливає на формування як особистісних якостей студентів, так і їхньої професійної компетентності. Гуманізація освітнього процесу на сьогодні є важливою умовою реалізації продуктивної педагогічної співпраці між викладачами та студентами, особливо з категорії внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: гуманна педагогіка, внутрішньо переміщені особи, освітнє середовище, освітній процес.

Актуальність проблеми. В умовах реформування освітнього процесу та активного пошуку оновлених підходів щодо організації навчання й виховання у вищих навчальних закладах актуальними стали ідеї гуманної педагогіки. Особливого значення вони набули в період нестабільності та військової агресії в Україні, коли авторитарні методи виховання проявилися в найгіршому їх утіленні. Наші студенти в складний для держави час повинні відчувати повагу до своєї гідності, любов з боку викладачів, віру у власні сили, таланти, допомогу у пізнанні самих себе та свого призначення.

Освітнє середовище ВНЗ як комплекс матеріальних умов і потенційних можливостей навчального закладу (педагогічного колективу) забезпечує формування як особистісних якостей студентів, так і їхньої професійної компетентності. Гуманізація освітнього процесу на сьогодні є важливою умовою реалізації продуктивної педагогічної співпраці між викладачами та студентами-переселенцями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Витоки гуманізму беруть свій початок ще з античних часів (М. Квінтіліан, I ст. н. е.). Особливо популярними ці ідеї стали в епоху Відродження та Просвітництва (М. Монтень, Ф. Рабле, Е. Роттердамський, Я. Коменський, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо). XIX–XX ст. подарувало відомих класиків гуманної педагогіки, таких як Я. Корчак, А. Макаренко, М. Монтессорі, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, М. Пирогов, К. Ушинський. У другій половині 80-х рр. XX ст. гуманна педагогіка втілювалася у концепції Шалви Олександровича Амонашвілі як альтернатива авторитарної офіційної радянської педагогіки. Його однодумцями у розробленні основних ідей і підходів стали І. Волков, Є. Ільїн, С. Лисенкова, В. Матвеев, С. Соловейчик, В. Шаталов. Нині існує розгалужена мережа Центрив гуманної педагогіки у Грузії, Латвії, Білорусії, Литві, а також в Україні.

Гуманна педагогіка необхідна українцям саме сьогодні в умовах реалізації освітніх реформ для того, щоб утвердити якісну освіту, здатну побудувати освічене суспільство, де

кожна дитина, не залежно від її здібностей, матиме право на успіх у житті, на максимальне розкриття власних здібностей. Тому **метою статті** є дослідити вплив гуманного освітнього середовища на процес пом'якшення адаптації студентів-переселенців до нових умов вищого навчального закладу з метою перебороти негативні наслідки пережитих у недалекому минулому подій.

Виклад основного матеріалу. Засновник «гуманної педагогіки» Ш. Амонашвілі визначає її як велику відкриту авторську педагогічну школу, а освіту в гуманно-особистісній педагогіці – як процес насичення душі і серця всім найкращим, таким, який підносить людину, одухотворяє її досягненнями загальнолюдської культури. Гуманна педагогіка як педагогічна концепція Ш. Амонашвілі виступає як наслідок нового гуманного педагогічного мислення і включає в себе ідеї, що відкривають можливості неперервного оновлення педагогічного процесу, вдосконалення творчості, професійності педагога. Сутність гуманної педагогіки полягає не лише у нових цілях і завданнях освітнього процесу, але й у засобах, за допомогою яких вони мають бути досягнуті. Основними засобами педагогічного процесу в цій концепції виступають різнобічна діяльність студентів і спілкування, які несуть їм повсякденну радість, надають можливість вільного вибору, співпраці, творчості [1].

Поняття «гуманна педагогіка» Ю. Шабанова та А. Осипов визначають як зміст та організацію навчального процесу на основі особистісно зорієнтованого підходу до студента з утвердженням його в ролі активного, свідомого, рівноправного учасника навчально-виховного процесу, в якому його особистість розвивається з урахуванням індивідуальних здібностей [6, с. 126].

Реалізація основних принципів гуманної педагогіки в умовах анексії Криму, військового конфлікту на Сході України та появи нової категорії «внутрішньо переміщених осіб» є життєво важливою необхідністю. Студенти-переселенці повинні відчувати особливу підтримку і повагу педагогів, адаптуватися до нових умов навчання у ВНЗ, отримати

рівні можливості до здобуття якісної вищої освіти, зануритися в середовище любові, доброти, благородства та мати можливість до необмеженого духовного вдосконалення. Їх духовний світ має збагачуватися образами краси, доброти, відданості, творчості, мужності, майстерності, співтворчості, співчуття, співпереживання, розсудливості, моральності та любові.

Викладач ВНЗ креативний у застосуванні різноманітних методів і прийомів при реалізації основних цілей навчального заняття, він інноватор і реформатор. Викладач виявляє терпіння у своїй роботі, сприймає студента таким, яким він є, оптиміст та слідує принципу «любов виховується любов'ю, доброта – добротою, успіх – успіхом, благородство – благородством» [3, с. 33]. Але таким є лише той педагог,

який за своєю суттю є гуманістом, який відкидає авторитарні механізми регуляції освітнього процесу в навчальному закладі в цілому, який щиро вірить у силу гуманної педагогіки на принципах співробітництва, вільного вибору, радості пізнання, заохочення та любові.

Гуманна педагогіка відкидає основні постулати авторитарної. Але основна різниця криється не в методах і формах освітнього процесу, а у світогляді студентів, у самому педагогові, його поглядах на процеси навчання й виховання в умовах «гібридної війни» в Україні. Порівняння традиційного (авторитарного) та гуманного підходів в освітньому процесі вищих навчальних закладів, ураховуючи появу нової категорії студентів – внутрішньо переміщених осіб, дозволяє виділити наступне (табл. 1):

Таблиця 1

Порівняння авторитарного і гуманного підходів у роботі зі студентами-переселенцями

Авторитарний підхід	Гуманний підхід
Безособистісне навчання.	Гуманна спрямованість педагогічної взаємодії викладачів і студентів, особливий підхід до студентів-переселенців, пошук нових напрямків їх підтримки.
Авторитарна педагогіка готує студентів до життя.	Гуманна педагогіка спрямована на «облагородження душі, серця і розуму дитини» [3, с. 31], вона виховує студентів для життя і за допомогою самого життя.
Постійний контроль, спостереження викладача за діяльністю студентів-переселенців, спонукання до відповідальності.	Довіра викладача до студента-переселенця, орієнтація на його активність і творчу самостійність.
Орієнтованість на передачу знань, умінь, навичок. Знання – це сила.	Виховання почуття відповідальності до знань, умінь, навичок, компетенцій і компетентностей. Знання є необхідною умовою творчості, вони розуміються як шлях сходження до поставленої мети. Пізнання – це сила.
Ґрунтується на системі примусу.	Ґрунтується на принципах співробітництва, духовної спільності, взаєморозуміння, довіри, творчого терпіння, вільного вибору, радості пізнання, любові.
Урахування психологічних особливостей студентів.	Орієнтованість на сприйняття особистості такою, якою вона є.
Основне завдання – вдосконалення рівнів підготовленості студентів.	Основне завдання: допомогти студенту-переселенцю пізнати себе самому, розкрити свої таланти, внутрішній потенціал у нових умовах ВНЗ.

Виявляючи в діалозі, співпраці, партнерстві повагу до особистості студента, толерантність і справедливість, педагог тим самим захищає свободу особистості, продовжує культурну спадщину, творить нові цінності, виступає співучасником зміцнення демократичного ладу [4, с. 137].

Гуманісти наголошують, що кожна дитина приходить у наш світ із певною місією, призначенням. Його пошук повинен стати основним змістом життя. На ВНЗ покладена особлива надія, адже саме викладач направляє студентів на шляху такого пошуку. Від їх ефективної взаємодії залежить настільки студент розкриється і як слідуватиме своїм ідеалам. Вихованці ВНЗ, особливо студенти-переселенці, повинні відчувати турботу педагогів, самостійно приймати рішення, слідувати своєму призначенню за підтримки викладачів.

Спираючись на вихідні педагогічні позиції Ш. Амонашвілі, можна виділити наступні ключові механізми регуляції освітнього процесу у ВНЗ:

1. *Розвиток прихованих інтелектуальних, творчих якостей, талантів, можливостей студентів-переселенців, закладених природою; здатності до саморозвитку та самореалізації.*

Розглядаючи ідею розвитку як найкоштовніше завоювання XIX століття, В. Вахтеров відзначав, що якщо варто жити, то тільки для того, щоб допомагати розвитку. Розвиток особистості, на думку О. Сухомлинської, розглядається як поява в неї якісних змін, новоутворень, нових механізмів і нових

структур і відбувається за соціокультурної підтримки цих процесів суспільними інституціями, сім'єю, школою, громадськими організаціями, церквою. Виняткове місце в цьому процесі належить освіті – спеціально організованій суспільством системі умов і закладів, де людина розвивається й розгортає різноманітну діяльність певного рівня відповідно до кожного конкретного історичного часу [5, с. 15].

Розвиток прихованих інтелектуальних, творчих якостей, талантів, закладених природою; здатність до саморозвитку та самореалізації лежить в основі виховання інноваційної людини, відповідальної, гуманної, генератора креативних ідей, небайдужого до суспільних процесів. Оскільки духовна і природна сутність дитини не терпить ніякого насильства, то й процес пізнання дитиною себе та своїх можливостей повинен відбуватися в сприятливому середовищі взаєморозуміння, підтримки і довіри через подолання труднощів.

Відомий грузинський психолог Д. Узнадзе відзначав, що людина народжується зі здатністю бачити, але якщо часно не зустрінє світло, то залишиться незрячою. Таким світлом для студента ВНЗ є педагог, який не завжди усвідомлює ту роль, яку він відіграє у житті своїх вихованців. Гуманний викладач повинен бути «душею, яка носить і дарує Світло», а навчальний заклад – «східцями для сходження душі та духовності людини». Гуманна педагогіка спрямована на «облагородження душі, серця і розуму дитини», а знання у цьому комплексному процесі розуміються як шлях сход-

ження до визначеної мети [3, с. 23].

2. *Урахування інтересів студентів-переселенців через створення ситуацій вільного вибору і самостійного прийняття рішень.*

У кожній дитини, школяра чи студента надзвичайно загострене відчуття свободи. І якщо викладач буде поважати це відчуття, ставитиметься до студента-переселенця як до рівноцінного дорослого, прислухатиметься до його бажань, прагнень, мрій, то саме такий педагог і буде більше авторитетнішим. Студенти поважають і проявляють довіру до тих педагогів, які визнають їхню свободу, і не довіряють іншим, котрі не бажають її визнавати.

3. *Посилена віра у можливість і перспективи кожної дитини, оптимістичне ставлення до навчальних успіхів і поразок кожного студента-переселенця.*

Дитина є носієм свого призначення, своєї місії; в ній закладена величезна енергія духу, можливість необмеженого духовного вдосконалення [3, с. 20]. Більшість досліджень підтверджують факт, що навчальні заклади обмежують творчість, пориви, фантазію особистості, що призводить до появи відчуття невпевненості у власних силах, неможливості та нереальності реалізації життєвих планів і мрій.

Сьогодні у ВНЗ навчаються внутрішньо переміщені особи з різним життєвим досвідом, ширшим і вужчим баченням щодо вирішення назрілих суспільних проблем. Ш. Амонашвілі пропонує чудовий метод – «домальовування». Як згадує Шалва Олександрович, його перша вчителька сказала: «У тебе поетичний погляд», що з величезною силою вселило в нього віру у власні сили та потаємні можливості. Домальовування дозволяє побачити у кожному студенті майбутнього видатного педагога, вчителя-новатора, Нобелівського лауреата чи просто патріота своєї держави, що в свою чергу спонукає його дотягтися до встановленого рівня, виправдати покладені на нього сподівання. Студенти-переселенці, які відчують від викладача віру у власні можливості, підтримку у нелегких життєвих ситуаціях, залишаться вдячними педагогу на все життя. Сьогоднішні невдачі у навчанні можуть перетворитися на успіхи дитини за умови гуманної співпраці викладача та студента, коли педагог перетвориться на художника, який вносить мольберти все нові і нові кольори.

4. *Співробітництво, співпраця та взаєморозуміння викладача зі студентами-переселенцями у процесі реалізації освітніх цілей.*

Співробітництво зі студентами передбачає об'єднання інтересів і зусиль педагога і вихованців у вирішенні навчально-пізнавальних завдань. При цьому викладач повинен бути етичним і тактовним у спілкуванні зі студентами, поважати і підтримувати їхню гідність. Серцем гуманної педагогіки є

«сердечне спілкування вчителя з учнем, вихователя з вихованцем. Вирішення всіх педагогічних проблем залежить від якості спілкування, а не від будь-чого іншого» [2, с. 276].

Вивчення основ навчальних дисциплін, засвоєння здобутих знань, набуття професійних умінь, навичок, компетенцій і компетентностей студентів відбувається за участю таких складових розумової діяльності, як пам'ять, увага, увага, мислення та сприймання, що безпосередньо пов'язані із соціалізацією особистості. Тісне співробітництво, співпраця та взаєморозуміння викладача зі студентами-переселенцями спонукають їх до відповідальнішого ставлення до процесу та результату навчання, кращого засвоєння матеріалу й водночас сприяють оптимальному розвитку особистості.

Студенти-переселенці мають почуватися творцями освітнього процесу. Для цього треба будувати стосунки з ними на основі взаємодовіри, залучати їх до вирішення навчальних проблем, ураховувати їхні побажання щодо покращення якості освітніх послуг. Гуманний викладач ВНЗ повинен виявляти жвавий інтерес до захоплення, інтересів студентів, брати активну участь у його житті. Він має випромінювати та дарувати своїм вихованцям любов. Студент буде щасливим, коли відчуватиме щирі і безкорисну любов свого викладача. Студенти-переселенці, які на смак відчули зло, роздратування, розчарування, розгубленість і відчай, у першу чергу, повинні відчувати силу гуманної педагогіки, заснованої на засадах любові, доброти, благородства, довіри.

Висновки. Таким чином, гуманно-особистісний освітній процес у вищій школі приймає студента таким, яким він є; ґрунтується на принципі співробітництва та любові, бо кожна навчальна дисципліна пізнається в повній мірі за допомогою любові, а кожна трудність долається силою любові. Гуманна педагогіка створює кращі умови для виявлення прихованих можливостей особистості, спрямовуючи їх на пошук своєї місії.

Список використаних джерел

1. Амонашвілі, Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш. А. Амонашвили. – Минск : Изд-во Университетское, 1990. – 560 с.
2. Амонашвили, Ш. А. Педагогические притчи / Ш. А. Амонашвили. – 10-е изд. – Москва : Свет, 2016. – 304 с.
3. Маніфест гуманної педагогіки / Ш. О. Амонашвілі, Д. М. Маллаєв, С. Л. Крук та ін.; за ред. Ш. О. Амонашвілі; пер. з рос. В. К. Гаврилькевич / Міжнародна асоціація громадських об'єднань «Міжнародний центр гуманної педагогіки» – Хмельницький : Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної педагогіки; Центр інноваційної педагогіки та психології Хмельницького національного університету, 2011. – 64 с.
4. Мойсеюк, Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. 3-є вид., допов. – Київ : КДНК, 2001. – 608 с.
5. Сухомлинська, О. В. Розвиток особистості і освіта : історичний вимір / О. В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія : вісник АПН України. Наук.-теорет. та інформаційний журнал / Академія педагогічних наук України. – 2008. – № 2. – С. 15.
6. Шабанова, Ю. О. Сутність і принципи гуманної педагогіки вищої школи / Ю. О. Шабанова, А. О. Осипов // Вісник Дніпропетровського університету імені Адольфа Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2014., – № 2. – С. 123-130.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу : 01.10.2016

Гурская О. В. Создание гуманной образовательной среды вуза, максимально благоприятной к внутренне перемещённым лицам.

А Образовательная среда вуза в значительной степени влияет на формирование, как личностных качеств у студентов, так и их профессиональной компетентности. Гуманизация образовательного процесса на сегодня является важным условием реализации продуктивного педагогического сотрудничества преподавателями и студентами, особенно из категории внутренне перемещённых лиц.

Ключевые слова: гуманная педагогика, внутренне перемещённые лица, образовательная среда, образовательный процесс.

Hurska O. V. *Creating a humane educational environment of high school as much as possible to the internally displaced persons.*

С Educational university environment greatly affects the formation of a personality of students and their professional competence. Humanization of educational process today is an important condition for the realization of productive educational cooperation between teachers and students, especially from the category of internally displaced persons.

Key words: humane education, internally displaced persons, educational environment, educational process.